

DOI: 10.31891/2308-4081/2022-12(2)-8

Кандидат педагогічних наук, доцент **ОКСАНА ВОЛОШИНА**,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна
E-mail: woloshina5555@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9977-7682

Доктор філософії, старший викладач **КАТЕРИНА КОЛЕСНИК**,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, Україна
E-mail: katrinkolesnik1@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8928-4377

РОЗВИТОК МЕДІАКОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

АНОТАЦІЯ

У статті визначено особливості розвитку медіакомпетентності у здобувачів дошкільної освіти в країнах Європи, що є особливо актуальним в умовах впровадження в Україні Базового стандарту дошкільної освіти. Наведено трактування основних дефініцій дослідження «медіаосвіта» та «медіакомпетентність» різними науковцями. Обґрунтовано що активне поширення інформаційно-комунікаційних технологій, зниження віку користувачів цифровими пристроями, сензитивність періоду дошкільного віку відображають актуальність дослідження. Розглянуто особливості організації медіаосвіти в закладах дошкільної освіти таких європейських країн, як Німеччина, Австрія, Фінляндія, Польща. Проаналізовано документи про освіту європейських країн, в яких визначено актуальність формування медіакомпетентності здобувачів дошкільної освіти. Визначено, що у системі дошкільної освіти медіаосвіта не є окремою дисципліною, незважаючи на те, що серед компетентностей, на розвиток яких спрямований освітній процес, є ті, які дозволяють дітям дошкільного віку активно використовувати інформаційні технології, взаємодіяти в цифровому середовищі. Причиною цього є те, що впровадження медіаосвіти та формування у дітей медіакомпетентності не є обов'язковими у більшості освітніх закладів, хоча під час освітнього процесу передбачено використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Акцентовано увагу на необхідності розвитку медіакомпетентності у здобувачів дошкільної освіти, оскільки з раннього віку діти стають активними користувачами цифрових технологій і, як наслідок, у них можуть виникнути проблеми у медіапросторі.

Ключові слова: медіакомпетентність, медіаосвіта, здобувачі дошкільної освіти, система дошкільної освіти, європейські країни.

DEVELOPMENT OF MEDIA COMPETENCE IN PRESCHOOL STUDENTS: EUROPEAN EXPERIENCE

ABSTRACT

The article defines the peculiarities of the development of media competence among students of preschool education in European countries, which is especially relevant

under the conditions of implementing the Basic Standard of preschool education in Ukraine. The interpretation of the main definitions of «media education» and «media competence» by various scientists is given. It is justified that active dissemination of information and communication technologies, the decrease in the age of users of digital devices, and the sensitivity of the preschool period substantiate the relevance of our research. Media education is an integral part of the modern paradigm of European education. Learning with the help of digital media requires the adjustment of the content of media education. Modern educational institutions are faced with new tasks and new opportunities are emerging. Developing appropriate media competence is an important task. The peculiarities of the organization of media education in preschool educational institutions of such European countries as Germany, Austria, Finland, and Poland are considered. Documents on the education of European countries, which determine the relevance of the formation of media competence in students of preschool education, are analyzed. It is defined that in the system of preschool education, media education is not a separate discipline, despite the fact that among the competencies, the development of which is primary in the educational process, there are those that allow preschool children to actively use information technologies and interact in the digital environment. The reason for this is that the implementation of media education and the formation of media competence in children are not mandatory at most educational institutions although the use of information and communication technologies is provided during the educational process.

Attention is focused on the need to develop media competence among students of preschool education, since from an early age children become active users of digital technologies and, as a result, they may have problems in the media space.

Keywords: *media competence, media education, students of preschool education, system of preschool education, European countries.*

ВСТУП

Медіаосвіта є невід'ємною складовою сучасної парадигми європейської освіти. Сьогодні існує тенденція, коли поруч з традиційними джерелами інформації (друкованими виданнями, кіно, телебаченням, радіо), нові джерела (цифрові технології, Інтернет, широкий спектр мобільних пристроїв) внесли вагомі зміни до медіапростору. Навчання за допомогою цифрових медіа свідчить про коригування змісту медіаосвіти. Перед сучасними закладами освіти стоять нові завдання та з'являються нові можливості. Розвиток відповідної медіакомпетентності є важливим завданням.

Ознака сьогодення – це інформатизація суспільства. Усі інформаційні ресурси підприємств, організацій переведені на цифрові технології. Уся сфера бізнесу інтегрована в Інтернет. Мережеві комунікації визначають образ суспільства. Такі явища, як розумний будинок, телемедицина та автономний рух транспортних засобів у найближчому майбутньому стануть атрибутами сучасного життя. В особистій комунікації соціальні медіа відіграють ключову роль. Очевидно, що компетентне використання цифрових технологій є передумовою для участі у суспільному житті та професійного успіху. Вже в ранньому віці діти, не знаючи алфавіту, користуються мобільними пристроями (спілкування по скайпу, перегляд відео, ігри тощо).

Отже, сьогодні є актуальною проблемою впровадження елементів медіа в освітній процес. Це пов'язано не тільки з користуванням гаджетами, а й формуванням цієї важливої компетентності, поруч з читанням, письмом тощо.

Насамперед підкреслимо важливість педагогічних передумов, а саме навчання з використанням цифрових пристроїв, співвіднесення з навчальним планом та відповідна кваліфікація педагогів.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження – в умовах впровадження в Україні Базового стандарту дошкільної освіти означити особливості розвитку медіакомпетентності здобувачів дошкільної освіти в країнах Європи.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Термін «медіакомпетентність» зустрічається у дослідників різних країн (нім. – *medienkompetenz*, англ. – *media competence*) (Baake, 1999; Blumeke, 2000; Potter, 2001). Так, Г. Тулодзєцький під медіакомпетентністю визначає здатність до «...кваліфікованої, самостійної, творчої та соціально відповідальної дії засобами медіа» (Tulodziecki, 1997). Р. Кьюбі пропонує близьке поняття «медіаграмотність», під яким розуміє «...здатність використовувати, аналізувати, оцінювати і передавати повідомлення (messages) в різних формах» (Kubeu, 1997).

Єдиного визначення медіакомпетентності не існує. О. Огоновська зазначає, що медіакомпетентність має одне значення для педагога і зовсім інше для здобувачів освіти. Визначити загальні напрями цих компетентностей безумовно можна, оскільки здобувачі освіти є частиною системи освіти і в більш широкому значенні – суспільства загалом. Їхній досвід взаємодії з інформаційними технологіями також є результатом виконання різних соціальних функцій: наприклад, педагог, що використовує інформаційно-комунікаційні технології у своїй професійній діяльності, також є і користувачем соціальних мереж у позапрофесійній діяльності. Тому «...універсальним атрибутом медіакомпетентності є вміння використовувати медіа як засіб формальної освіти та самоосвіти, а також задовольняти індивідуальні потреби: пізнавальні, емоційні, культурні, соціальні» (Ogonowska, 2012).

У процесі організації медіаосвіти формуються різні типи компетентностей. Б. Семенецький виділяє серед них «...практичну медіакомпетентність, яку повинна мати сучасна людина» та «... інтелектуальну компетентність, зокрема критичне опрацювання інформації» (Siemieniecki, 2007).

Д. Мушинський та Г. Стунжі наголошують на важливості розвитку окремих видів компетенцій та здібностей у контексті впровадження медіаосвіти:

- оцінювати та обирати тексти і перевіряти їх походження та автентичність;
- створювати мультимедійні та гіпермедіа-матеріали (за допомогою програм і сервісів, які мають відповідний творчий потенціал);
- працювати у групах, використовуючи сучасні комунікаційні технології;
- отримувати мультимедійні повідомлення для створення відповідного контенту (Muszyński, Stunża).

З урахуванням особливостей організації освітнього простору доречно розпочинати освіту здобувачів дошкільної освіти якомога раніше.

Медіаосвіта дітей дошкільного віку є складовою освіти, пов'язаною з інтеграцією зусиль педагогів та батьків у створенні психолого-педагогічних умов для навчання мови медіа, специфіці медіакультури, засвоєнні нових медіаролей з метою морального, творчого, інтелектуального розвитку, соціалізації відповідно до цінностей суспільства.

На сучасному етапі розвитку суспільства діти розпочинають своє знайомство

з медіапростором у ранньому віці. Дж. Марш, П. Хеннон, Льюїс М. та Річі Л. у своєму дослідженні довели, що діти вже у віці 2–4 років є активними користувачами цифрових технологій та медіапростору (Marsh et al., 2017). С. Неліссен і Дж. Ван ден Балк відзначають, що сьогодні часто діти навчають своїх батьків навичкам використання медіатехнологій (Nelissen & Van den Bulck, 2017). Тому освіта у цій сфері має розпочинатися якомога раніше. Різноманітність цифрової техніки, загальна доступність медіатехнологій, а також пізнавальна цікавість і сприйнятливість дітей надають безліч можливостей для впровадження медіаосвіти в закладах дошкільної освіти.

Мета дошкільної освіти – це створення умов для психофізичного розвитку дитини, підготовки до шкільного навчання, до прояву творчості, максимальне розкриття потенційних можливостей дітей. Особливості психофізичного, соціального та емоційного розвитку дітей дошкільного віку зумовлюють необхідність стимулювати розвиток їхнього пізнавального інтересу. Навчання в закладах дошкільної освіти сприяє розвитку перцептивних умінь і навичок, які сприяють і загальному розвитку дитини. У цьому аспекті важливими є спеціально організовані заняття, на яких педагог спрямовує дітей на спостереження за навколишнім світом, взаємодію в реальному та віртуальному (медіа) просторах, передачі художніх візуальних повідомлень (ілюстрацій, творів мистецтва) та аудіовізуальних повідомлень (фільмів, мультфільмів, телепередач, роликів з Інтернету).

Тому дошкільна освіта є ідеальною для знайомства дітей зі світом медіа. Також спостерігаємо тенденцію, коли наймолодші користувачі можуть опанувати медіаосвітні компетентності за допомогою медіаігор. Сучасні діти дошкільного віку мають доступ до різних медіа, включаючи Інтернет, телебачення та радіо.

Кількість досліджень щодо використання цифрових технологій дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку довгий час зростала дуже повільно. Зокрема, ще п'ять років назад з більш, ніж шести тисяч наукових праць, у Європі цій проблемі було присвячено менше 5% (Holloway et al., 2013). Сьогодні їх кількість суттєво зросла, і переважна більшість досліджень свідчить про зниження віку початку користування цифровими технологіями. У зоні впливу цифрових медіа виявилася більшість сучасних немовлят (96%), починаючи з 6 місяців (Tomopoulos et al., 2010). 4–5-річні дошкільнята вже мають цифрові навички базового рівня, що дозволяє їм самостійно використовувати інформаційно-комунікаційні технології. (Konca & Koksalan, 2017). У середньому за даними досліджень, діти щодня проводять біля телевізора близько двох години, користуються комп'ютером ще майже півгодини (Konca & Koksalan, 2017). У хлопчиків ці показники вищі, ніж у дівчаток. У 2018 р. за оцінками батьків дітей 3–7 років (N=1078) особистий цифровий пристрій у Великій Британії мала кожна п'ята 3–4-річна дитина, а третина з них (36%) грала у відеоігри більше години на день, майже половина дітей вміла користуватися Youtube, а 5% старших дошкільнят мали профілі в соціальних мережах.

У дослідженні ми використали теоретичні методи дослідження: аналіз наукових джерел з проблеми дослідження, узагальнення, систематизація та організація теоретичних положень досліджуваної проблеми.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглянемо більш детально, як здійснюється медіаосвіта в європейських країнах.

У середині XX століття медіаосвіту як самостійну дисципліну почали вивчати у закладах вищої освіти Німеччини і як елементи викладання інших дисциплін – у шкільній системі навчання. У 1990-ті роки дослідники звернули увагу

на можливості викладання медіадисциплін у закладах дошкільної освіти. Значний внесок зробив Дітер Бааке, один з провідних фахівців німецької медіапедагогіки. У своїй праці «Медіапедагогіка» (1998 рік), він зазначав, що курс медіаосвіти не увійшов до навчальних планів жодного з дитячих садочків країни. Як наслідок, констатуємо невідповідність дітей, вони не завжди вміють критично мислити, у них виникають труднощі у сприйнятті інформації, особливо в умовах неконтрольованого Інтернет-простору.

Д. Бааке наголошує, що діти – такі ж повноправні споживачі медіаконтенту, як і дорослі, тому підвищення медіаграмотності в дошкільних закладах є нагальною потребою (Baake, 1998).

Інший видатний німецький дослідник у галузі медіапедагогіки Бен Бахмайєр – автор праці «ТВ і діти» («TV Kids»), що стала основою для подальших досліджень. У цій галузі він розробив навчальний план для дошкільних закладів. Одна з основних ідей сучасної дошкільної медіаосвіти в Німеччині полягає в тому, що медіаосвіта в дитячому садочку складається з чотирьох основних блоків: медіавиховання, медіадидактики, медіаінформування та медіадослідження, кожний з яких необхідно вивчати; вони мають бути важливою складовою навчального плану (Bachmair, 1993).

В іншій німецькомовній країні, Австрії, з 1973 року медіаосвіта було офіційно введена в програму початкової та середньої школи. У 1994 з запровадженням нового освітнього стандарту відбувається впровадження елементів медіаосвіти у всі ланки шкільної програми.

Е. Шнальхарт, одна з провідних медіапедагогів Австрії, автор наукової праці «Медіаосвіта. Роздуми про інтеграцію медіапедагогічної роботи в повсякденне життя дитячого садочку» (Schallhart, 2008), стверджує, що сучасні діти дошкільного віку, незважаючи на свій вік, часто більш компетентні медіакористувачі, ніж їхні батьки та вихователі. Саме тому необхідна система навчання як дітей, так і педагогів. Е. Шнальхарт підкреслює, що бувають випадки, коли елементи медіаосвіти виключають з освітнього процесу, навіть незважаючи на навчальний план. На жаль, у педагогів з дітьми спілкування відбувається на «різних мовах»: педагоги втрачають виняткову можливість налагодити більш близький контакт із дитиною. Медіаосвіта повинна впроваджуватися в таких напрямках: пізнавальному, моральному, соціальному, естетичному та емоційному, проте на практиці той чи той елемент часто відсутній (Schallhart, 2008). На думку Е. Шнальхарт, підготовка кваліфікованих кадрів у галузі медіаосвіти – актуальна проблема освітньої системи в Австрії.

У Фінляндії зацентовано увагу на підготовці вихователів дитячих садочків, які володіють навичками медіаосвіти. Для роботи вихователем необхідно мати як мінімум диплом бакалавра. У 1995 році в країні був втілений національний проєкт «Фінляндія на шляху до першокласного інформаційного суспільства» (Finland towards a firstclass information society). У рамках цієї ініціативи в обов'язкову програму підготовки вихователів закладів дошкільної освіти була введена навчальна дисципліна «Сучасні інформаційні та комунікативні технології». Завдання цієї обов'язкової дисципліни полягало у допомозі майбутнім вихователям самостійно навчатися; у розширенні комунікації для роботи як один з одним, так і з викладачами, а у подальшому для роботи з дітьми, родинами та адміністрацією; в оволодінні технологією роботи з дітьми засобами гри та Інтернету. Крім того, вихователь – це модель для наслідування, тому сприйняття дитиною сучасних технологій також залежить від умінь педагогів працювати з комп'ютером та Інтернет-ресурсами. На

сьогодні цей проект модифікований, ефективно впроваджується в освітній процес, мета якого полягає в тому, що кожен громадянин Фінляндії повинен мати навички взаємодії в інформаційному суспільстві, комп'ютерні технології повинні обов'язково використовувати в навчанні та викладанні, а позиції медіаосвіти мають бути посилені.

У Фінляндії активно працює Фінське товариство медіаосвіти. Мета організації – підтримка та розвиток досліджень в галузі медіаосвіти, а також надання інформаційних можливостей фахівцям для обміну досвідом. До складу організації входять провідні фахівці з усієї країни, серед них вчителі, соціальні працівники, вихователі. Також Фінське товариство медіаосвіти підтримує кіноклуби, дитячі та молодіжні культурні центри та асоціації, профільні організації.

У Фінляндії діє проект «Медіа Мафін» (Media Muffin-project), мета якого – розвиток медіаосвіти в середовищі здобувачів дошкільної освіти та молодших школярів засобами ігрового навчання. Подібні проекти існують і для дітей саамів з метою інтеграції малих народів країни в сучасне інформаційне суспільство.

У польській освітній системі медіаосвіта не є окремим шкільним предметом. У навчальній програмі, затвердженій у 2016 р., зазначено, що у Польщі медіаосвіта здійснюється на кожному етапі навчання, від дошкільного до середнього: на етапі дошкільної освіти, на етапі інтегрованої освіти в I–III класах, у IV–VI класах початкової школи, на етапі навчання у гімназії та після гімназії. У навчальній програмі 2016 р. особлива увага приділяється навичкам та компетентностям, завдяки яким здобувачі освіти мають можливість активно використовувати інформаційні технології, взаємодіяти у цифровому середовищі, самовдосконалюватися в цій галузі протягом усього життя. Елементи медіаосвіти не були представлені окремою дисципліною; натомість вони присутні при вивченні різних дисциплін. Складність пояснюється тим, що впровадження медіаосвіти та формування в учнів медіакомпетентностей не є обов'язковими у більшості освітніх закладів, проте у процесі навчання дітей передбачено обов'язкове використання інформаційно-комунікаційних технологій.

На думку Т. Гука, дошкільна навчальна програма з медіаосвіти може бути представлена такими напрямками навчання:

- знайомство із телевізійними програмами, адресованими дітям;
- обговорення ситуацій із мультфільмів та фільмів для дітей;
- знайомство із телевізійною рекламою;
- розвиток уміння відрізнити фантазію від реальності у фільмах, мультфільмах та комп'ютерних іграх (Huk, 2011)

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Можемо зробити висновок, що медіаосвіта в закладах дошкільної освіти Європи розвивається нерівномірно, проте досить активно. Хоча європейська модель і не є досконалою, вона доводить свою спроможність в аспекті раннього розвитку дітей засобами медіаосвіти. Основними складовими роботи в цьому напрямі є розробка навчальних планів та методичних посібників, підготовка кваліфікованих фахівців, роз'яснення суспільству важливості медіаосвіти дітей дошкільного віку як активних споживачів медіаконтенту. Це повністю відповідає тенденції раннього розвитку дітей, у тому числі й в напрямі медіаосвіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні медіакомпетентності здобувачів дошкільної освіти в інших країнах Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошина, О. В. (2006). Компетентнісний підхід до освіти в міжнародних документах і в теоретичних пошуках педагогів у Великій Британії. *Післядипломна освіта в Україні*, № 1, 82–85.
2. Волошина, О. В. (2014). Роль моральних відносин між учителем і учнями в навчально-виховному процесі. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, Випуск 41, 66–70.
3. Волошина, О. В. (2022). Формування відповідального ставлення до професійної діяльності здобувачів педагогічної освіти в умовах впровадження SMART-технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми, № 5 (119), 180–192.
4. Baake, D. (Eds.) (1999). *Hanbuch Mediaen: Medienkompetenz. Modelle und Projecte* [Медіадовідник: Медіакомпетентність. моделі та проекти]. Bonn: Bundeszentrale fur Politische Bildung.
5. Bachmair, B. (1993). *TV Kids*. Ravensburg. Buchverlag.
6. Blumeke, S. (2000). *Mediaenpadagogische Kompetenz* [Медіапедагогічна компетентність]. Munchen: KoPad-Verlag.
7. Holloway, D., Green, L., & Livingstone, S. (2013). *Zero to eight. Young children and their internet use*. LSE, London: EU Kids Online. Retrieved from: http://eprints.lse.ac.uk/52630/1/Zero_to_eight.pdf.
8. Huk, T. (2011). *Media w wychowaniu, dydaktyce oraz zarządzaniu informacją edukacyjną szkoły* [Медіа у вихованні, дидактиці та менеджменті шкільної освітньої інформації]. Kraków.
9. Kankaanrinta, I.-K. (1998). *Finnish Kindergarten Student Teachers' Attitudes towards MIC. Media, Mediation, Time and Communication*. Helsinki.
10. Konca, A.S. & Koksalan, B. (2017). Preschool children's interaction with ICT at home. *International Journal of Research in Education and Science (IJRES)*, 3(2), 571–581.
11. Kubey, R. (1997). *Media Education: Portraits of an Evolving Field. Media Literacy in the Information Age*. New Brunswick & London: Transaction Publishers.
12. Marsh, J., Hannon, P., Lewis, M., & Ritchie, L. (2017). Young children's initiation into family literacy practices in the digital age. *Journal of Early Childhood Research*. Thousand Oaks, California, USA : Sage Periodical Press, Vol. 15, 47–60.
13. Muszyński, D., & Stunża, G. *Co to jest edukacja medialna? [Що таке медіаосвіта]*. URL: <http://www.nina.gov.pl/baza-wiedzy/co-to-jest-edukacja-medialna>.
14. Nelissen, S., & Van den Bulck, J. (2017). When digital natives instruct digital immigrants: Active guidance of parental media use by children and conflict in the family. *Information, Communication & Society*, Vol. 21, 375–387.
15. Ogonowska, A. (2012). Edukacja medialna: ziemia wciąż nieznaną? [Медіаосвіта: земля ще невідома]. *Kultura–Społeczeństwo–Edukacja. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM*, № 1, 173–191.
16. Potter, W. J. (2001). *Media Literacy*. Thousand Oaks–London: Sage Publication.
17. Tomopoulos, S., Dreyer, B. P., Berkule, S., & Fierman A. H., et al. (2010). Infant media exposure and toddler development. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 164(12), 1105–1111.

18. Tulodziecki, G. (1997). *Medien in Erziehung und Bildung. Grundlagen und Beispiele einer handlungs und entwicklungsorientierten Medienpädagogik* [ЗМІ у вихованні та освіті. Основи та приклади медіаосвіти, орієнтованої на дію та розвиток]. Bad Heilbrunn.

19. Schallhart, E. (2008). *MedienKindergarten. Überlegungen zur Integration medienpädagogischer Arbeit im Kindergartenalltag* [Медіасадок. Міркування щодо інтеграції медіапедагогічної роботи в повсякденне життя дитячого садка]. Saarbrücken: Dr. Mueller.

20. Siemieniecki, B. (2007). *Przedmiot i zadania mediów w edukacji. Pedagogika medialna* [Предмет і завдання ЗМІ в освіті. Медіапедагогіка]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.